

Telemarkin huimapäät

Missä on julkaistu ensimmäinen hiihtoaiheinen postimerkki? Jossakin pohjoismaassa tai kenties alppivaltiossa? Ei vaan tasaisien maisemien maassa, Unkarissa, vuonna 1925.¹

Merkkiin on kuvattu mies suksilla, nykysilmälle hieman oudossa asennossa, taustalla lumiset vuoret. Laskija nojaa vahvasti takakenoon, kuin juuri kaatumaisillaan. Oikea jalka ojentuu eteen, vasen jalka on takana polvi koukussa. Vasemman käden kainalossa on yksi ainoa pitkä sauva. Aika eksoottinen urheilulaji ja merkinaihe maalle, jolta kerta kaikkiaan puuttuvat hiihtoperinteet.

Miehen kulkuvälineellä, puuksella, on luonnonhistoriansa erilaisina lumikenkinä, lylyinä ja pälään pätkinä, ja sillä on kulttuurihistoriallinen kautensa, jonka aikana suksea on alettu yhä määrätietoemmin kehittää.²

Kulttuurikauden alkumuotoina ovat olleet norjalainen ski ja suomalainen suksi, jotka luontainen maasto ohjasi kehittymään omiin suuntiinsa. Vuorisissa oloissa suksi sitkistyi ja lyheni vanhaksi murtomaasukseksi. Suomalaiset järvenselät ja mäntykanakat puolestaan venyttivät talvisesta kulkuvälineestä siron ja keveän liukujan, jolla työnähdeltiin niin pitkään ja taloudellisesti kuin tarvittaessa lujaa.

Unkarilaisen postimerkin esikuva on peräisin norjasta. Siinä liukuu rinnettä alas mies eteläisestä Norjasta, Telemarkin maakunnasta – niin selvä ja erottuva on laskemisen malli. Miten lie Pustalle päätynyt?

Talonpojat suksilla

Telemarkin vaikeakulkuisessa vuoristomaastossa sukset olivat talonpojan hevonen. Asuinsijat, laidunmaat, polttopuupaikat

eivät välttämättä sijainneet kaukana toisistaan matkassa, pikeminkin korkeuseroissa mitattuna. Ylösmeno oli hidasta ja hankalaa, mutta hengästyttävä vaivannäkö tuli palkitukseksi laskulla alas.

Työpuuhissa pitkät ja taipuisat puusukset olivat omiaan. Ne kantoivat hyvin syvässä lumessa ja antoivat samalla riittävän tasapainoalustan laskijalle hänen välttellessä hankalia maastonkoh-
tia. Ei ollut hauska kaatua halkotaakka tai heinäpaalu harteilla.

Mutta heti kun työt saatiin tehtyä tai oli kalenterin määräämä pyhäpäivä, sukset muuttuivat työkaluista leikkikaluiksi. Jos kotiaskareissa suksilla tultiin mäkiä alas rauhallisesti ja helpointa maastoa etsien, työn ulkopuolella tehtiin juuri päinvastoin. Silloin piti löytää ne paikat, joita työhommissa oli visusti varottu ja vältelty.

Omalla vapaalla arki ja puurtaminen käännettiin kirjaimellisesti nurinniskoin. Lumi pölysi ja suksen kappaleet sinkoilivat, kun uskalikot ottivat toisistaan mittaa. Mitä vaikeampi reitti ja temp-
pu, sitä todennäköisempi oli turvalleen tyssääminen. Siinä yksi ikaikäisen ”kuka uskaltaa” -leikin ja kisaamisen jännite. Maine-
neen munaaminen saattoi olla kiinni yhdestä pienestä horjahduksesta. Tämän saman huimapäiden universaalien mielenlaadun tunnistivat suomalaiset mäkeä hyppäävät pojannaskalikit 1950-luvulla. Kaatumisen jälkeen piti ”akka tappa-
aa”.

Tiedämme kaikki millaisen sävyn leikinomainen tai urheilulinen suoritus saa, kun se osataan ilmiselvällä helppoudella, vä-
vattomasti, jopa ilonpilke silmäkulmassa. Norjalaiset hiihtomiehet höystivät temp-
pujaan lisukkeilla, joilla ei ollut mitään tekemistä perinteisen suksilla puurtamisen kanssa. Saatettiin kilpailla siitä, kuka pääsi rinteen alas täysinäinen oluthaarikka kädessään, kuka sai laskun aikana puettua ylleen villapaidan, kuka riisuttua sen pois.³ Näin nuoret suksimiehet myös varmistelivat muutakin elämänpiirissään; tanssilupaa ja saatolle pääsyä.

Suksilla taiteilu oli miesten puuhaa. Toki pikkupojat ottivat heistä mallia, mutta tytöt ja naiset pysyttelivät sivustakatselijoina. Toiset tekivät ja toiset katsoivat, silti naurettiin ja oltiin yhdessä – siinä yksi talonpoikaisen ruumiinkulttuurin piirre. Kokoon-
nuttiin paikkaan, jossa tiedettiin tapahtuvan jotakin arjesta ja tavanomaisuudesta poikkeavaa, jossa oli lupa tunteenpurkauk-
siin, hörönauruihin ja ihastuksen huudahduksiin. Tässä mieles-
sä nykyaikainen hiihtostadion latuineen ja hyppyrimäkineen jatkaa samaa perinnettä, yhdessä kokemista, mutta symboloi myös

emotionaalisesti siistittyä tunnelmaa. Kukapa purskahtaisi ilmi-
selvään ähäkutti-nauruun mäkimiehen syöksyessä päistikkaa
alastulorinteeseen.

Suksisanastoa

Sanotaan, että kieli kehittyi toiminnan kautta, täsmentyy ja nä-
päköityy. Telemarkin alueella erilaisille rinteille ja laskutavoille
kehkeytyi omia erityisilmauksia – niinhän eskimotkin antoivat
nimen lumen eri vivahteille.

Suomalaiseen korvaan tutuin lienee ”slalåm”. Se tarkoitti
loivaa ja avointa rinnettä tai lumeen tehtyä valmista lasku-uraa.
Sanan eteen voitiin liittää lisäilmauksia, kuten ”ei fin” (hieno) tai
”ei stygg” (paha). Slalåm oli laskutavoista helpoin. Se oli suosittu
alastulotapa vähempitaitoisten ja pienempien poikien keskuu-
dessa.

”Kneikelåm” oli tosimiesten puuhaa; jyrkänneiden laskua il-
man suurempia mutkailuja, uhkarohkeita hyppyjä ja tömähdyk-
siä, ja kaiken kruununa tikapuulasku tai hyppääminen talon
katolta. Edellisessä tapauksessa piti hurauttaa pitkällä suksilla
alas tikapuita pitkin ja pysyä pystyssä kaikkein vaikeimmassa
kohdassa eli tikapuiden ja pihamaan taitteessa. Jälkimmäisessä
rohkeudessa hypättiin tai paremminkin tiputtauduttiin talon
räystäältä mieluusti hie-
man viettävälle pihamaale.
Tämä onnistui parhaiten, jos talo sijaitsi toiselta
puoleltaan niin lähellä
jyrkkää rinnettä, että rin-
teestä voitiin lumen avulla
luoda vauhtilatu katolle.
Hyppyri jos mikä!

Varsinainen kuninkuus-
laji oli moniosaaminen,
oman aikansa yhdistetty eli
”villåm” (hullulasku). Siinä
tehtiin hyppyjä, laskettiin
kumpareita ja jyrkänneitä
sekä taiteiltiin käännöksil-
lä. Kaikki temput tehtiin

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

yhden ja saman laskun aikana. Tästä laskutavasta eriytyi sittemmin kaksi itsenäisempää taitosuoritusta: "hopplåm" (hyppääminen) ja "svinglåm" (käännökset). Käännösten aatelia edusti "reijplokke" eli täydellinen käännös (360-astetta) joko laskun tai hypyn jälkeen.

Kumpaakin taitamista alettiin harjoitella erikseen; joko korkeahkolta hyppyriltä alaspäin viettävään rinteeseen tai suoraan ylöspäin heittävältä töyssyltä tasamaalle. Hyppääminen sai muitakin uusia sävyjä, kuin alkeina tyylitajusta: polvet koukussa, selkä eteen kaarella ("huksitjar-stil") ja jäykkäsuorana pystyssä kädet levällään ("rakstandar-stil").⁴

Tyyliä ja välineitä

Telemark-hiihdon selvät muodonmuutokset alkoivat 1850-luvun paikkeilla. Vanhat perinteiset sukset olivat varsin pitkät, 2,5 metristä aina kolmeen metriin. Pitkät sukset sopivat hyvin syvään lumeen, mutta olivat hankalat käännöksissä. Mikäli rinteet vielä olivat jäätikköisen kovia, tuulien tiukkaamia, pitkät sukset osoittautuivat erityisen kiperiksi. Ne ottivat kiinni rinteeseen vain kapealta alalta, keskiosaltaan. Heti kun keksittiin höylätä suksen keskiosa kärkeä ja kantaa kapeammaksi, saatiin suksi pureutumaan rinteeseen koko pituudeltaan, mikä huomattavasti paransi suksen kääntövyyttä.

Siteet olivat pitkään tyyppilliset nahkaiset mäystimet. Niissä kantapää nousi helposti ylös, ja se juuri teki mahdolliseksi hiihtämisen tasamaalla tai loivissa nousuissa. Mutta laskuissa ja erityisesti käännöksissä jalat vinksahtelivat puolelta toiselle. Yksi siteiden parannus oli kannantakaisten remmisiteiden käyttöönotto. Remmit sitoivat kengän sivusuunnassa riittävän tukevasti kiinni sukseen, mikä helpotti suksen ohjailtavuutta. Silti jaloille jäi edelleen liikkumavaraa ylös-alas-suunnassa, seikka, joka tänäänkin erottaa telemark-hiihdon omaksi tyylikseen.

Suksien ja siteiden tekniset parannukset tekivät mahdolliseksi hioa laskutyylejä, telemark-käännöstä, yhä yksityiskohtaisemmin. Kun laskuasento oli aikaisemmin ollut varsin takapainoinen, alettiin vastaisuudessa korostaa jalkojen merkitystä ruumiin painon oikealle jakautumiselle. Niinpä uudempi laskutyyliperustui vahvasti jalkojen varaan sekä käännöksissä että jarrutuksissa.⁵

Seikkaperäisen kuvauksen telemark-tyylin olennaisista piirteistä 1800-luvun loppupuolella löytää norjalaisen tutkimusmatkailija Fridtjof Nansenin aikanaan suurta huomiota herättäneestä kirjasta *Paa ski över Grönland* (1890).

”Vähän aikaa sitten oli sauva suksimiehelle yhtä välttämätön kuin sukset. Sauvan selässä hän ratsasti jyrkänteitä alas, kun vauhti kiihtyi ankaraksi, ja sauvaansa hän turvautui joka esteessä ja pulassa. Vaan senpä vuoksi ryhtinsä olikin jäykkä, asemansa selkäreikä, hänellä ei ollut valtaa suksiinsa eikä luottamusta jalkoihinsa. Vaan sitten kehittyi, varsinkin Telemarkissa, aivan uusi suunta. Telemarkilainen osoitti meille, että kun oikein oppii hallitsemaan suksiaan turvautumatta joka hetki sauvaansa, niin voittaa paljon suuremmat vaikeudet ilman sauvaava kuin sauvalla, jonka lisäksi asento on verrattomasti varmempi ja vapaampi ja sen takia voi koota kaiken voimansa ja enemmän luottaa jalkavoimiinsa kuin sauvaan.”⁶

Alkukilpailuja

Ensimmäiset hiihtoseurat perustettiin Norjassa 1860-luvulla, ja ne alkoivat pikkuhiljaa ottaa vastuulleen suksikilpailuista huolehtimisen. Tosin sotaväessä oli pidetty talvisia moniotteluita jo 1700-luvulla. Niihin kuului ampumista, laskutaidon esittelyä ja hiihtoa täysissä varusteissa.

Iverslokken kisat vuonna 1867 olivat tavallaan käännteentekevät. Ne pidettiin ensimmäistä kertaa pääkaupunkiseudulla. Näin suksiurheilu alkoi hivuttautua maaseudulta kaupunkien liepeille ja samalla muuttua paikkakuntaakohtaisista tapaamisista, kisailuista ja hauskanpidosta, organisoiduksi ja vakavamieliseksi toiminnaksi.

Iverslokken kisoissa telemarkilaiset eivät olleet mukana, mutta seuraavana vuonna kylläkin. Silloin potin korjasi maakunnan oma poika, Sondre Ouversen Norheim. Mitä ilmeisemmin hän voitti kisat kannantakaisten siteidensä ansiosta.

Norheimia on pidetty modernin hiihdon isänä. Juuri hänen kerrotaan keksineen suksen sivukaarevuuden ja kantasiteen. Häntä on nimitetty suksitaiteilijaksi, suksentekijäksi ja kovaksi kilpailijaksi, joka peittosi kaikki muut. Hänet on nostettu jopa nykyaikaisen telemark- ja kristiania-käännöksen pioneeriksi. Monien mielestä näihin väitteisiin on kuitenkin suhtauduttava

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

*Telemark-asento
syntyi ja elää
vieläkin kunnosta-
mattomilla luonnon-
rinteillä. (Fridtjof
Nansen: Suksilla
poikki Grönlannin.
Kuopio 1896, 63)*

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

170

kriittisesti, koska keskustelu hiihdon historiasta jatkuu; onhan hiihtoa harrastettu muuallakin kuin Telemarkissa.

Iverslokken kisat edustivat jo modernia kilpaurheilua. Niissä käytettiin erityisiä arvostelutuomareita antamaan laskijoille tylypisteitä. Kilpailusuoritukset koostuivat slalämistä, hypystä ja hiihdosta, toisin sanoen pujottelusta, mäkilennosta ja murtomaasta – ja nämä kaikki ilman taukoja yhteen pötköön.

Tekniikan osalta uutta oli suksien hallinta ja ohjailu ilman sauvaa. Kisoissa nähtiin myös hiihtäjiä, jotka käyttivät paitsi tele-

mark- myös parallel-käännöstä. Viimeksi mainitussa sukset pidetään käännöksissä rinnatusten. Parallel-käännöstä on nimitetty myös kristiania-käännökseksi. Kristiania oli Norjan pääkaupungin nimi ennen Osloa.

Jos ”vanha telemark” oli tyyliltään epävakaa ja huojuvaa, sauvalla tuettua laskettelua, voi uutta laskutyyliä luonnehtia estottomaksi, vapaaksi ja rohkeaksi. Iverslokken kilpailujen kuvaus Morgenbladet-lehdessä tuo esille laskun perusseikat. ”Tärkeää laskutyyliässä on polvien koukistaminen ja vartalon elastisuus. Toinen jalka on toisen edellä samalla kun ylävartaloa tasapainotetaan käsiä sivulle levittämällä. Kun jalat ovat peräkanaa ja polvet koukistettuina, on perusasentoa ja tukipisteitä helppo säädellä. Silloin ei hevin kaadu eteen eikä taakse.”⁷

Kaikkien hyppyrimäkien äiti

Kristiania-hiihtoseura perustettiin vuonna 1877, ja sen toimesta järjestettiin ensimmäiset mäkihyppykisat Husebyssä omana lajinaan vuonna 1879. Nytkin voittaja, Johan Hauge, tuli Telemarkista. Kyseessä olivat yhdistelmäkisat kuten Iverslokkessa. Niissä arvosteltiin kolme asiaa: 1) hyppy ja alastulo, 2) hiihdon aika (pituus 5 000 alenia eli noin kolme kilometriä) sekä 3) kisan aikana tehdyt käännökset, jolloin hiihto-osuudellakin annettiin arvostelupisteitä.

Arvostelu oli tullut lajiin jäädäkseen. Kahdesta viiteen tyylituomaria seisoivat Husebyn mäenrinteessä arvostellen kilpailijoiden hyppyä ja alastuloa. Hypyn saattoi tehdä suorana tai ylävartaloa tahtaen. Alastulona piti olla telemark ja loppukäännöksenä telemark tai parallel (kristiania). Joskus loppukäännös piti saada pysähtymään ennen erityistä maalilinjaa, aivan kuten slalām-laskuissa (silloin kun laskuajalla ei ollut vielä merkitystä). Hyppöjen arvostelussa kiinnitettiin erityistä huomiota käännösten ja ryhdin hallintaan, ja näissä ne suurimmat erot syntyivätkin, koska hyppypituudet eivät juuri ylittäneet 20–25 metriä.

Osloon oli perustettu uusi hiihtoyhdistys (Foreningen til Ski-idraettens Fremme), joka alkoi järjestää kisoja vuosittain. Huseby luovuttikin melko pian paikkansa Holmenkollenille. Hiihtoharrastus levisi nopeasti maaseudulta kaupunkialueille. Mukaan alkoi tulla myös tyttöjä ja naisia, mikä hieman rikkoi vanhaa patriarkaattisen ruumiinkulttuurin normistoa.

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapää

Hiihto erikoistuu

Vuoden 1901 Holmenkollenin kisat merkitsivät jälleen uutta lukua hiihtourheilun historiassa. Ensimmäistä kertaa hyppääminen ja suksilla hiihtäminen (tosin vielä laskeminen) suoritettiin omina lajeinaan ja vieläpä eri päivinä. Siltikään ei vielä ollut itsestään selvää, että mäki- ja hiihtomiehet olisivat erikoistuneet vain jompaan kumpaan lajiin. He ottivat osaa molempiin ja avasivat näin latua nykyaikaiselle yhdistetylle hiihdolle.

Vuosisadan alusta alkanut urheiluvälineiden kehittäminen, aluksi melko verkkaisesti ja myöhemmin yhä kiivaammin, ei ollut sattumaa. Sattumalta eivät myöskään urheilulajit erikoistuneet ja säikeistyneet. Kyse oli urheilua laajemmasta ilmiöstä; teollistuvan ja teknistyvän yhteiskunnan uudentyyppisistä suoritus-ten sekä tilan ja ajan figuraatioista. Niin työssä, koulussa kuin urheilussakin ihmisiltä alettiin edellyttää yhä suunnitelmallisempaa suuntautumista ja kykyä ajan ja tilan tarkkaan, ennustettavaan ja mitattavaan käyttöön.⁸

Nykyaikaisen olympialiikkeen perustajan, paroni de Coubertinin suuhun pannut sanat citius, altius, fortius (nopeammin, korkeammalle, voimakkaammin) ovat olympiaurheilun historiallisina iskusanoina samalla tarkka metafora sille, mistä urheilussa oli kyse. Sattumat ja epävarmuudet ”parhaan” selville saamiseksi oli kaikin keinoin eliminoitava standardoituilla tilajärjestelyillä ja säännöillä. Näin urheilusta riisuttiin pois sen aiemmat karnevalistiset ja talonpoikaiset piirteet; uhoavat revittelyt, irvailut ja irtiotot. Ne korvattiin grammoilla, senteillä ja sekunneilla. Myös tyyli jäi toissijaiseksi.

Vähitellen mäkihypyssä hypyn pituudesta alkoi tulla entistä tärkeämpi elementti. Rohkeus ja huimaus päätyivät metrimittaan. Mäkien kokoa kasvatettiin ja niille ruvettiin antamaan uusia tilanormeja. ”Ylöspäin heittävät” jäivät lasten kyhättäviksi. Hyppymäkiä ei enää rakennettu mihin sattuu. Ne rakennettiin monumenteiksi, joiden vauhtitornit saattoivat osua myös kesäisten kulkijoiden silmiin. Vauhtiladut ja alastulorinteet kunnostettiin ennen kilpailuja. Tuli tarve hyvistä ”jälkien laskijoista” ja tamppaajien porukoista.

Muukin suksilla laskettelu erikoistui; näistä ensimmäisenä slaläm – telemark-hiihdon yleisin laskutapa. Jo vuonna 1886 pidettiin Selfjordissa ja samana talvena myös Husebyssä lasku-

kilpailut, joissa rata oli mitattu noin 600 metrin mittaiseksi. Kilpailijat laskivat aakkosjärjestyksessä ja lähtivät matkaan trumpetin töräyksellä. Husebyssä oli isketty sauvoja pystyyn kovaksi tampattuun rinteeseen lasku-uran merkeiksi (tätähän lapset tekevät yhäkin). Rata oli s-kirjaimen muotoinen, ja lasku tuli pysäyttää telemark-käännöksellä mahdollisimman lähelle radan loppuun pystytettyä tolppaa. Kelloaikaa ei otettu. Arvostelu kohdistui rohkeuteen ja suksien hallintaan eli tyyliin.

Telemark maailmalla

Vuonna 1896 norjalaiset esittelivät uusimuotoista mäkihyppyään ("hopprenn") Itävallassa keisari Franz Josefille ja noin 4 000 katsojalle. Keskieurooppalaiset eivät tuolloin vielä osanneet hypätä eivätkä hiihtää ainakaan pohjoismaisten mittapuiden mukaan, joten heidän sanotaan olleen ylen ihastuksissaan nähdessään "viikinkien" taitavia hyppyjä ja hallittuja käännöksiä.

Fridtjof Nansenin kirja, josta edellä oli puhe, saattoi myös olla yllykkeenä keskieurooppalaisten kiinnostukselle pohjoismaista hiihtoa kohtaan. Kirjan saksankielinen käännös ilmestyi jo vuonna 1891. Sieltäköhän unkarilainen postimerkin piirtäjä aiheensa löysi? Lumisen lähetyksen kanavana toimivat myös norjalaiset opiskelijat, jotka samoihin aikoihin opettivat telemark-käännöksiä keskieurooppalaisille. Norjalaiset siirtolaiset puolestaan veivät slalåmin tyylin ja tekniikan Yhdysvaltoihin Kalifornian suuren kultarynnäkön aikoihin.

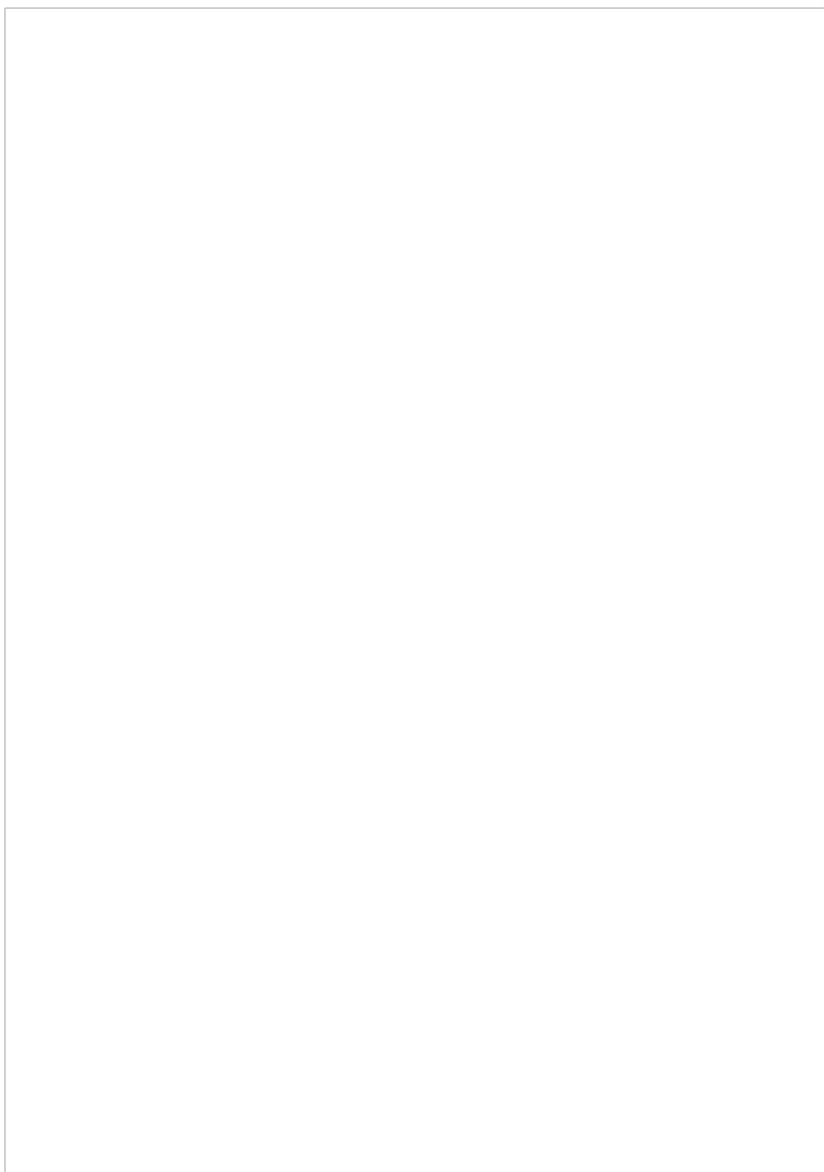
Keski-Euroopassa telemark-tyyli ei menestynyt. Itävaltalainen Mathias Zdarsky alkoi kehittää toisenlaista laskutekniikkaa jo 1890-luvulla. Hänen mielestään hieman hitaalta tuntuva norjalaiskäännös jyrkissä rinteissä ei tuntunut sovelialta. Zdarsky ajautui riitoihin niiden kanssa, jotka puolustivat pohjoismaista hiihtoa.

Suksien siteet olivat itävaltalaisilla ja norjalaisilla jonkin verran erilaiset. Kantapään ylösnousu oli aluksi molemmissa siteissä mahdollinen, mutta itävaltalaiset tähtäsivät siteiden rakenteluunsa nopeisiin, kanttaaviin, jarruttaviin ja lyhytsäteisiin käännöksiin. Tämä laskutekniikka edellytti melko lyhyttä suksea ja sidettä, joka kiinnitti kengän tiukasti sukseen sekä sivu- että pystysuunnassa. Keskieurooppalaisen rinnekäännöksen perustaksi muotoutuikin yhdensuuntaisin suksin tehty "parallel" eli norjalaisyppinen "kristiania".

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

*Telemarkissa
etummainen suksi
toimii käännöksen
tuntosarvena.
Laskijana Tommi
Niku. (Kuva Seppo
Lahdenperä)*

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

1900-luvun alussa telemark-käännöksen harrastus alkoi selvästi vähetä, ja parallel-lasku tuli yhä suosituimmaksi. Syyt olivat ymmärrettävät. Rinteitä alettiin raivata ja tampata koviksi, mikä teki mahdolliseksi suuremman laskunopeuden. Syvän lumen telemark joutui väistymään. Norjan slalämistä tuli englannin kielen slalom, jolla tarkoitettiin pujottelua.

Kansainvälinen hiihtoliitto (FIS) perustettiin vuonna 1924. Tämän jälkeen eritoten keskieurooppalaisittain kehitellyistä alppilajeista, pujottelusta keppeineen ja syöksylaskusta, tuli Oslon (1930) kokouksessa virallisia talviurheilulajeja, tosin kirpeiden linjaerimielisyyksien jälkeen.

Loppuliuku

Norjalaiset olivat aikoinaan vieneet telemark-hiihdon Yhdysvaltoihin, josta se tuli myöhemmin tuontitavara takaisin Norjaan. Amerikkalaiset olivat kiinnostuneet tuosta vanhasta hiihtoperinteestä 1960-luvulla. Ehkä oli kyse myös uudenlaisesta lumir romantiikasta, mahdollisuudesta päästä pois ruuhkautuneilta rinteiltä ja hissijonoista, kiivetä suksilla ylös koskemattomia vuoreнкуеpeita ja sujutella alas omia reittejä.

Yhdysvalloissa kehiteltiin keskieurooppalaista alppiyhdistettyä (pujottelu, suurpujottelu, syöksy) jäljittelevä telemark-sarjaa. Se tuotiin Norjaan, lajin synnyinmaahan, jossa pidettiin ensimmäiset uuden ajan telemark-kilpailut vuonna 1983. Vuotta myöhemmin alkoi satojen harrastajien kansoittama kilpailusarja Norjan Cup.

Nykyisissä telemark-kilpailuissa on kaksi tyyliä (sarjaa), telemark-slalom ja telemark-klassikko. Slalom-kisassa lasketaan telemark-tyylillä mahdollisimman nopeasti rata, jossa on vähintään 20 erilaista porttia. Tyylikriteerinä on, että etumaisen ja takimmaisena jalan välissä on oltava vähintään monon verran väliä. Takimmaisena jalan kantapään tulee olla ilmassa ja molempien polvien selvästi koukistettuna. Siirtyminen seuraavaan käännökseen pitää suorittaa telemark-asennosta uuteen telemark-asentoon. Slalom-kilpailuun ("Slalom-Eisa") voidaan ottaa mukaan myös hyppy. Sen sijaan perinteinen 360-asteen käännös ("reijjiplokke") kuuluu sitten toiseen lajityyppiin eli klassikkoon.

Klassikko on nimensä mukainen kilpailu. Se koostuu slalom-, hiihto-, hyppy- ja super-osuuksista. Paitsi, että siihen kuuluu 360-asteen käännös, voi suoritukseen ottaa myös erilaisia kumparejaksoja ja esteitä. Hiihto-osuudella tyyli on vapaa, ja hiihto voidaan suorittaa esimerkiksi ylämäkeen mutkittnelevästi. Hyppyrin rinteeseen on merkitty kolme alastulovyöhykettä. Jos hyppy tömähtää ensimmäiselle vyöhykkeelle, sakkoja tulee eniten, kun

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapää

*Norjalainen asento
kääntymisessä ja
hypyn alastulossa.
(Kuva Seppo
Lahdenperä)*

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät

176

taas kolmannelle vyöhykkeelle yltävä pääsee sakoitta. Ja alastulo on tietysti tehtävä tyylitellen, telemarkkina.

Siis mitä kaikkea yhden suorituksen aikana? Kestävyyttä vaativaa hiihtoa, rohkeaa ponnistusta ja huimaa ilmalentoa, vähän vanhaa kansanomaista temppuilua, mukana ripaus alppimaiden kuuliaista hiihtokulttuuria. Puoli vuosisataa unohduksissa ollut

hiihtoperinne on elpynyt mitä monimuotoisimman hiihtotaidon merkeissä. Telemark-hiihtäjässä on kieltämättä erilaista tyylikkyyttä kuin käsillään ratakeppejä sivuun viskovassa pujotelijassa.

Vielä ei mäkihypystä ole tyylin taju kadonnut. Ajoittain on kuultu jyrkkiäkin kannanottoja hypyn pituuden ensisijaisuudesta ja tyylin unohtamisesta, mutta edelleen telemarkilaisuus on lajissa mukana, selvimmillään hypyn alastulossa. Suksilla hyppäämisen eleganssia ovat tavoitelleet sarkapusakkaiset pojannaskalit 1950-luvulla.⁹ Tyyliä ovat värikkäissä hiihtohaalareissaan hakenneet myöhempien aikojen matti nykäset, toni niemiset ja janne ahoset, kukin omalla "nysällään" ja riippumatta siitä, miten pieleen on mennyt ponnistus tai miten räpeltäväksi jäänyt ilmalento. On yritetty alastuloa "norjaksi". Sitten kun tyyli katoaa mäkihypystäkin, voidaan sanoa, että on siirrytty lopullisesti urheilun esimodernista jälkimoderniin; mikä hakkisten turboahdettuihin, tietokoneohjattuihin ohjuksiin. Mutta kukapa selaista haluaisi?

Lähdeviitteet

- 1 Vaage, Jakob (1985) "Telemarksvingen", *Sno og ski*, 5B, 26–32.
- 2 Okkola, Toivo (1926) "Hiihdon ja suksen alkuperästä ja suomalaisten osuudesta niiden kehittämisessä", teoksessa *Suomen hiihto I*, 20–21.
- 3 Vaage, Jakob ema.
- 4 Ragg, Dagfinn (1985) "Telemarksvingen er tilbake", *Sport* (66), 11/12, 4–6.
- 5 Engell, Stein O. & Gjelsvik, Oystein (1990) *Svingteknikk på telemarkski*. Eget forlag
- 6 Nansen, Fridtjof (1896) *Suksilla poikki Grönlannin*. (Suom. Teuvo Pakkala) Kuopio, 76.
- 7 Niku, Tommi (1992) *Telemark-hiihdon historiaa sekä telemark-käännöksen suorituspatarkastelua*. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- 8 Ks. esim. Sironen, Esa (1995) "Kylän nopein mies", teoksessa *Esa Sironen, Urheilun aika ja paikka. Research Reports of Sport and Health 100*. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus, 16–22.
- 9 Silvennoinen, Martti (1992) "Puijon mäkimiehet", teoksessa *Urheilukirja*. (Toim. Esa Sironen, Arto Tiihonen ja Soile Veijola), Jyväskylä, 145–152.

Martti Silvennoinen
ja Tommi Niku

Telemarkin
huimapäät